

Brusné a leštící prostředky

Brusivo = hmota tvrdší než sklo

Parametry brusiva: tvrdost, křehkost, velikost zrn (granulometrická skladba), schopnost vytvářet ostré hrany, struktura krystalů

Rozdělení:

a) brusiva volná = zrna určité hmoty, vytríděná podle velikosti, připravená s vodou na brusnou suspenzi

Použití: při hranařském a hladinařském broušení
při zavrtávání hrdel a zátek lahví
při rytí skla

b) brusiva vázaná = převážně brousící kotouče, papíry, pásy
Nástroje jsou připraveny z volného brusiva a látky, jež zrna spojuje
nebo přitmeluje

Rozdělení podle původu:

- a) přírodní: diamant, korund, smirek, granát, křemen, břidlice, pískovec, pazourek
b) syntetická: karbid křemíku, tavený Al_2O_3 (syntetický korund), karbid bóru, synt. Diamant

Porovnání tvrdostí

Stupeň tvrdosti	Vzor Mohsova stupnice	Brusivo, leštivo	Tvrdost	Sklo
1.	Mastek			
2.	Kamenná sůl	Leštící červeň, tripl, cér	2 (2-3)	
3.	Kalcit	Břidlice	2-4	
4.	Fluorid			Speciální
5.	Apatit	Pemza	5-6	olovnaté sklo
6.	Živec	Pískovec	6-7	
7.	Křemen	Pazourek, písek	7	Borokřem. Sklo
8.	Topas	Granát, smirek	7,5	
9.	Korund	SiC, synt.korund, B₄C	9,2 9 9,3	
10.	Diamant	Diamant	10	

Volná brusiva a leštiva

Přírodní brusiva

1) Brusiva na bázi SiO₂

Křemen= nejlevnější brusivo – **dnes se ve své volné formě nepoužívá!!**

Tvrдость 7

Hustota 2,65 g/cm³

Podoby křemene:

a) křemenný písek

Používá se jako volné brusivo

Obsahuje čistá zrna křemene (+živec, slídku, Fe)

Naleziště: Provošín u České Lípy, Střeleč u Turnova

c) pazourek

= zvláštní odrůda křemene

Při rozbití tvoří ostré hrany

Používal se a občas se stále ještě používá k úpravě profilu leštících kotoučů – dřevěných (dnes samozřejmě ne nepoužívají se), **plstěných**, korkových, **případně i polyuretanových**, a k hlazení pískovcových kotoučů

Důvody pro odstranění křemene z brusíren: větší účinnost syntetických brusiv
zdravotní důvody (usazoval se na plicích a způsoboval silikózu)

2) Korund

Barva šedobílá až nazelenalá

Obsahuje 90-95 % Al₂O₃ + nečistoty SiO₂, Fe₂O₃, TiO₂

Tvrдость 9

Přírodní korund se vyskytuje jako kusový i zrnkový

Nehodí se k zhotovování kotoučů pro svoji tvrdost a kompaktnost, pokud se používá tak ve volné formě

Nachází se v Rusku, Kanadě, Africe

Vzácné odrůdy se využívají jako polodrahokamy – modrý, žlutý, safír,

3) Smírek !!!

je směs zrnitého korundu s magnezitem, pyritem, hematitem aj.

Obsahuje 60-80% Al₂O₃, který je ukazatelem jakosti, Fe zhoršuje brousící schopnosti

Barva hnědá až šedá

Používal se již před 5 tisíci lety, dnes se používá k rytí skla a na brousící papíry a pásy

Tvrдость 7,5 – 8,5

Nachází se na řeckém ostrově Naxos, v Malé Asii a Severní Americe

4) Granát

= podvojný křemičitan + Fe²⁺, Mn²⁺, nebo Ca²⁺, Fe³⁺, Al³⁺, Cr³⁺, nebo Ti³⁺

Barva červenohnědá

Tvrдост 6,5 – 7,5

Brusivem je granátový prášek, ale nepoužívá se při rytí a broušení skla

Naleziště – Rusko, Amerika, Afrika, u nás Turnovsko

5) Diamant !!!

= čistý uhlík (krystaly krychlové soustavy)

= nejdražší a nejtvrďší brusivo

Tvrдост 10

Barva závisí na příměsích – čirá, žlutá, hnědá, fialová, zelená, neprůhledná, černá
90% vytěžených diamantů se používá k technickým účelům, kvalitní diamanty jsou považovány za drahokamy (brilianty)

Ve sklárství se používá na rýhovače, diamantový boart (prach) na výrobu kotoučů k broušení (dnes omezeně, byl nahrazen synteticky vyrobeným diamantem) a jako volné brusivo na broušení kamenů

Nachází se v Jihoafrické republice, Brazílii a Rusku, (*největší brusírny diamantů jsou v Holandsku*)

6) Břidlice

= jemnozrnná usazená hornina

Používala se k výrobě opukávacích kotoučů (opukávání kotoučem- viz. poznámky prvotní rafinace), dnes nahrazena jemným elektritovým kotoučem.

Syntetická brusiva

1) Karbid křemíku SiC !!!

Výroba: vypalováním směsi písku a práškového koksu v elektrické peci při teplotách 1800°C. Při teplotách pod 1700°C vzniká krychlová modifikace, nad 1700°C přechází v modifikaci šesterečnou. Na okrajích pece je amorfni směs. Kusy SiC se chladí, drtí, propírají v louhu a kyselině sírové. Drť musí být před dalším zpracováním vytríděna

Barva: čistý SiC je bezbarvý

SiC obsahuje C, Fe – zelený, modrý, fialový až černý

Tvrдост: 9,2

Obsahuje: 94 – 98 % SiC + příměsi

Vlastnosti: zrna jsou tvrdší a křehčí než u synt. korundu

Označení: C49, C48

Obchodní značka: Karborundum

2) Syntetický korund Al₂O₃ !!!

= krystalický Al₂O₃ = elektrokorund

Tvrдост: 9

Obchodní značka: Elektrit

Označení: A 99, A98

Druhy:

a) Bílý syntetický korund !

Obsahuje: 98,5 % Al₂O₃

Výroba: tavením čistého Al₂O₃ v elektrické obloukové peci. Surovinou je bauxit. Teplota 2000°C. Po roztavení nastává pozvolná krystalizace. Vychladlý blok se drtí, čistí v HCl, elektromagneticky separuje, suší, třídí.

Použití – **používá se na výrobu kotoučů!!** – ačkoli jsou elektritové kotouče červené tak většina kotoučů ze syntetického korundu je vyrobena z bílého korundu – červenou barvu způsobuje barvivo, které se přidává, aby byly kotouče při broušení lépe viditelné.

b) Růžový syntetický korund

- je tvrdší

Obsahuje: 98% Al_2O_3 + 1,5% Cr_2O_3

Použití: Méně často ale také se používá na výrobu kotoučů

c) Hnědý syntetický korund

Výroba: redukčním tavením bauxitu, oxidů Fe, Ti, Si ve směsi s mletým koksem. Po utavení, vychlazení, drcení a čištění se získává hnědý korund

Vlastnosti: houževnatější, ale měkčí než bílý k.

Obsahuje: 94% Al_2O_3

Použití: díky své houževnatosti se používá hlavně jako volné brusivo, jako abrasivo k pískování

d) Černý syntetický korund

Výroba: tavením bauxitu s větším obsahem Fe a menším obsahem redukčního C

Obsahuje: 65 - 85% Al_2O_3

Vlastnosti: je měkčí, podobný přírodnímu k.

3) Karbid bóru B_4C

Výroba: tavením směsi B_2O_3 a koksu v elektrické obloukové peci při $2600^\circ C$

Barva: černá obsahuje C, Fe – zelený, modrý, fialový až černý

Tvrdost: 9,3

Hustota: $2,52 \text{ g/cm}^3$

Obsahuje: 78% B, 21% C, něco Fe a Si

K broušení se nepoužívá, je drahý

4) Syntetický diamant !!

Výroba: od r. 1957

- z nejčistšího grafitu (100% C)
- během výroby dochází k přeměně šesterečné modifikace C na krychlovou při vysokých teplotách
- práškový grafit se smísí v určitém poměru s práškovým niklem a zahřívá až na teplotu $3000^\circ C$
- zvýšený tlak 9800 MPa zamezuje odpařování niklu
- provádí se velmi pomalé chlazení (několik hodin), během něhož se v roztaveném Ni tvoří malé krystalky diamantu
- vychladlý blok Ni s krystalky se rozpouští v kyselině sírové, v roztoku zůstanou částičky diamantu (5 – 50 mikrometrů)

Vlastnosti: nástroje vykazují vysokou stálost proti opotřebení, vysoký výkon, kvalitu broušení, největší tvrdost zrna, vysokou pevnost, chemickou stálost, 1g diamantu odbrousí 25 dm^3 skla

Použití: široké spektrum využití na nástroje pro řezání bloků skla, vrtání otvorů, sámování hran tabulového a nápojového skla, kuličkové a hladinářské broušení, zabrušování hrdel lahví a karaf

Leštiva

= látky měkčí než sklo

Povrchová vrstva vyjmeněného skla je snímána vlivem tření a rozlešťována vlivem teploty, která vznikne při leštění. To umožňuje tepelné tečení skla (dále hrají při leštění skla podstatnou roli chemické procesy)

Rozdělení:

- 1) přírodní – křemen, pemza, tripl
- 2) syntetická – leštící červeň, leštiva s CeO_2 a SnO_2 a další

Přírodní leštiva

1) Křemen

Používal se v podobě leštících kalů (šlemů), které se získávali rozdrcením při broušení. Po vytrídění sedimentací se rozdělával na čtyři druhy podle velikosti částic. Dříve se používalo leštící suspenze s vodou. **Dnes se nepoužívá !!!**

2) Pemza !!!

= hornina sopečného původu, která vznikla při rychlém chladnutí lávy, je to (vysocé pórovité) přírodní sklo, je pórovitá, plave na vodě

Obsahuje: asi 60% SiO_2 , Al_2O_3 a další látky

Tvrдость: 5-6

Barva: bílá, žlutá až šedá

Úprava: rozemletí, vytrídění

Použití: při leštění užitkového skla na počátku k hrubšímu leštění (známe z dílny)

Naleziště: Lipanské ostrovy v Itálii (středomoří), Kanada ..Rusko

3) Tripl = tripolit = diatomit = křemelina !!

= pochází z rozsivek (pravěké organismy, jejichž schránka je tvořena převážně z SiO_2). Usazovaly se ve vysokých vrstvách na dnech jezer a zátok, časem se z nich stala nezpevněná zemina či hornina)

Obsahuje: 70 - 90% SiO_2 , + Al_2O_3 , CaO, MgO

Tvrдость: 2 - 3

Použití: při leštění užitkového skla k jemnějšímu leštění, připravuje se jako suspenze s vodou, ale i za sucha (používal se tak dříve na dřevěných kotoučích hladinářských strojů)

Naleziště: u nás u Bíliny a Františkových Lázní

V Německu, Itálii, na Sibiři, v Severní Americe..

Umělá leštiva

1) Leštící červeň !!

= Fe_2O_3 (růž, rouge)

Výroba: z mletého krevele, hnědele apod. nebo ze skalice zelené Fe_2O_3 zahříváním a žíháním, lze ji vyrobit v různých tvrdostech..

Obsahuje: 75 – 99% Fe_2O_3 + SiO_2 , Al_2O_3 , CaO ,

Barva: prášek červenohnědé barvy

Použití: při leštění užitkového skla k získání nejvyššího lesku

2) Leštící čern

= směs magnetického Fe_3O_4 a hydrátu železnatého

Použití: k leštění užitkového skla málo

3) Leštiva s oxidem ceričitým !!!!

Obsahuje: vzácné zeminy, hlavně CeO_2

Výchozí surovinou je monazit, z něhož se čistá CeO_2 separuje složitými fyzikálně-chemickými procesy.

Použití: k leštění na vyšoký lesk, má velkou leštící účinnost, ale je drahé

Obchodní značka: Cerka – 45% CeO_2

4) Jiná leštiva

SnO_2 = cínový popel – vyrábí se spalováním cínu, též poměrně kvalitní leštivo.

ZnO , ZrO_2 , ThO_2 , Cr_2O_3